

Завръщане в Атон

*„Тамо вдън горите атонски високи...
де се чува само ревът беломорски
или вечний шепот на шумите горски,
ил на звона тежкий набожнийят звън”¹.*

Приветствам ви, високоуважаеми!

Тук са снимките, които илюстрират разказа ми:

<https://goo.gl/photos/6o4iUxY7V3nXzFqQ9>

В писмото си отпреди седем години, озаглавено „Елада през септември”, споделих надежда да се завърна отново в Света гора, но този път с добра дружина. Това пожелание се сбъдна в началото на април. Посрещнах новата 2016 г. на хижа Козя стена на билото на Балкана с приятели планинари. На връщане обядвахме в отрупана със сняг кръчма в Троян. Там се разприказвахме за несравнимото различие на монашеската република от всички други чудни места, които сме посещавали.

Щом пукна пролет и се раззелени гората, от троянските сътрапезници се изроихме две групи поклонници. Бог да поживи Банко, че проучи реда за получаване на диамонитирио (разрешение за пребиваване)² и организира хора и автомобил за начинанието.

Без двоумение подадох молба за седемдневен отпуск от Библиотеката, настръхнала покрай конкурса за директор. Трудно се съгласуват четирима мъже от три града, затова не тръгнахме нито първия, нито през втория ден от тази така желана моя отпуска. Но „*Всеки дефект – ефект*” - отлагането ми даде възможност да набера левурда (див чесън) от богатата реколта в Лозенската планина, след което да пирувам на изискания рожден ден на Миряна.

1. През Хасково към Халкидики

В събота следобед с Банко най-сетне излязохме на стоп край двореца Врана в посока за родния му град Хасково. Там имахме среща с богослова Светльо и оттам сливенецът Пеню в полунощ щеше да ни откара на „малък хаджилък”. Неочаквано за мен стопът се оказа твърде успешен. Стигнахме за около три часа и половина, колкото би било и с автобус. Първо ни взе трийсетина годишен спретнат бизнесмен, който навремето се прибрал на стоп от Виена с няколко тира. След това две руси дами с кученце, приличащо на сърне, доста поразтребиха комбито си, за да успеят да ни настанят удобно. Майката, която шофираше, преподавала икономика в два университета. Тя ни призова да не оставаме равнодушни към беззаконията на

¹ Вазов, И. Епопея на забравените. Паисий.

² Писах на адрес athosreservation@gmail.com

Dear Sirs, I want to visit Athos from ... to ... Name... Nationality... Place and date of birth...

Profession...Monastery I want to visit... Duration: from... to...

I want to take the permission in Ouranoupolis. For the identity card see the attachments (прикачих снимка на лицето на личната си карта). Best regards... На пристанището в Урануполис платих за диамонитирио 25 евро, срещу които получих внушителен документ, право за престой от четири дни и за нощуване в три манастира за по една нощ, където получавах и храна.

Във фотоалбума към този текст присъства моето диамонитирио.

политиците и да внимаваме с ваксините. Край Пазарджик ни спря актьор³ от хасковския театър, родом от Варна и създаде семейство в Пловдив. Интересен разговор се получи за българските сценични изкуства, културните традиции на областния град край Източните Родопи, както и дали е основателно възмущението на еколозите от трофейните снимки на Христо Стоичков с отстреляни от него жирафи. Край Филибето почакахме малко. Веднага обаче щом спътникът развя импровизирана табела с тлъст надпис ХАСКОВО, до нас спря кола. Строителен предприемач, завръщащ се от командировка в Германия, ни докара до целта по новата магистрала Марица. Побъбрихме за бежанците араби по градовете и пътищата на Източна Европа.

Хасково ни посрещна със спокойствието и ароматите на съботна пролетна вечер. Средището на „златна Тракия“ ми се видя чисто и доста безлюдно. Разгледах казармите и двете джамии. Интересни са богато украсените тютюневи складове, реликви от една значителна някога промишленост. Банко ме покани на вечеря в китния си дом, след което се разходихме из еврейската махала и парка Кенана. Водачът ми показа огромната статуя на Богородица с младенца, както и паметника на Петко войвода.

Четиримата поклонници се сбрахме по тъмна доба и потеглихме към светата земя. Щом разбра, че работя в Националната библиотека, Светльо изрази бурно възмущение от моето учреждение. Изисквали сме да му вземем без да платим неговите книги, в които е вложил труд, вдъхновение, както и немалко пари. За 18 години служба никога не се бях сблъсквал с такава реакция и се потресох. Напразни бяха моите обяснения, че присъствието на една книга в Библиотеката и в нейния каталог са ценна реклама за нея и нейния автор; че законите за задължителния депозит съвсем не са творение на комунистическия режим, а са въведени в България още по-миналия век. Пламенността, с която и двамата защитавахме своите становища, скоро направи спора ни безпредметен. В напрегнато мълчание прекосихме ГКПП „Маказа“.

2. Манастирът „Св. Георги Зограф“

Придремването в колата и изгревът над Егейско море поразтопиха напрежението от среднощния спор. Оставихме колата на една улица в Уранополис и на пристанището си взехме диамонитирията. Купихме си билети за по 5.90 евро до българската света обител и в 9:45 ч. отплавахме със сутрешния ферибот. „По широкия гръб на морето“⁴ за по-малко от час достигнахме увенчаното с кула пристанище. Там ни чакаше камион, в чиято закрыта каросерия бяха поставени четири градински пейки. Пълни с енергия и с опасение да не ни таксуват, първоначално отклонихме поканата да се качим. След това обаче монахът посрещач изтъкна основателно, че ни предстои още достатъчно много ходене и се изкатерихме във возилото. Камиянът зарева по стръмния черен път. Прах се набиваше под платнището, посипваше напрегнатите лица на мъжете и събуждаше казармени спомени. Атрактивното пътуване се оказа безплатно. Както подобава на поклонници, първо отидохме в т. нар. архондарико⁵, където да ни посрещнат и настанят. Радвахме се на щедра неделна почерпка и спокойна размисъл, за което допринесе присъствието на богослов в нашата група. Пийнах анасонлилка и чудесно

³ Във фотоалбума има плакат на премиера на хасковския театър, където е заснет и ликът на нашия шофьор - актьор. Запалих свещ за здравето му в църквата на Зографския манастир според неговата заръка.

⁴ Често срещан израз у Омир.

⁵ Приемна на манастири. Гръцкото съществително „Αρχονταρίκιον“ идва от думата „αρχή“ с основни значения „начало“ и „власт“. От същия корен са думи като архиепископ и архивист. Според руската „Уикипедия“, названието произхожда от „архонт“, което означава знатен човек, в случая – именит посетител на манастира, който е приеман с особено уважение.

кафе, подслаждано от различни сладки, сред които по вкус и по символика най-много ми допаднаха вафлите „Рай”. След като се подкрепихме, се присъединихме към групичка, отпратила се в търсене на пещерата на отшелника св. Козма. Не намерихме обителта му, но аз се възгордах, че определих пряката посока за връщане през една седловина (знаете, не се отличавам с умение в ориентирането). След вечерната църковна служба, започваща в 4 ч. по светогорско, съответно в 5 ч. по българско и гръцко време, вечеряхме бързо и мълчаливо, както във войската.

3. Манастирът „Св. Дионисий”

Изправени в каросерията на пикап тойота бързо се спуснахме до пристанището, откъдето поехме с ферибота до последната му спирка, Дафни. Там имаше доста хора и магазинчета, защото е изходната точка за „столицата” на монашеската република *Карей* (гръците ѝ викат *Кариес*, което предизвиква у мен дразнене в зъбите). Светльо си купи книга на гръцки за пустинножителите на Света гора, защото изследва българите отшелници. Дръзко и безотговорно поехме пеш към обителта, чието име напомня древния бог на виното. Благ калугер ни спря на моста след Карей и ни препоръча настойчиво да хванем корабче поне за една спирка. За щастие, приехме основанията му и така си спестихме три часа препъване из планинските пътеки и пристигане след залез. Страховитият изглед на манастира *Симонопетра*, кацнал на стръмна скала, изтръгна от устата на един поклонник възхитения възглас „О, Шаолин”! Изкачихме се от морето до Симонопетра за половин час по върла, но същевременно удобна пътека. Със своя утъпкван в продължение на много векове калдъръм тя превъзхождаше всяка екопътека. На кратки разстояния по нея бяха изградени каменни чешми. Строителните им надписи посочваха години от ХХІ в. Изглежда напоследък в монашеската република е настъпило поредното оживление, свързано с прилив на значителни парични приходи. Маслинови и лимонени дръвчета хвърляха сянка върху пътеката и благоухаеха. Южни цветя допълваха шеметната панорама, създадена от хармонията между морето, планината и строителния гений на човека. Светльо подари три свои книги на манастира. В отговор калугерът архондарик връчи на всекиго от дружината ни по един диск с песнопения, изпълнени от братството на Симонопетра. Самият дарител получи в допълнение и книга. Архитектът Банко ни обърна внимание колко качествени и скъпи са традиционните материали (от масивните дъбови греди през оловния припой до многобройните детайли от неръждаема стомана) и с колко мисъл и умение се поддържа този манастир, а до голяма степен – и останалите, които видяхме. Не пропуснахме да посетим близката отшелническа пещера. По-нататък по пътя прекосихме манастира *Григориат* съвсем набързо, за да не закъснеем за вечерята в *Дионисий*. Препускахме в „марш на скок” по калдъръмни пътеки сред стръмнини, каменисти урви и водопади, бойки се да не би да останем гладни. Не успяхме. Хванахме обаче голямата част от службата в претъпканата черква, разположена в средата на гъсто застроената крепост - манастир. Не разбирах почти нищо от тихо и бързо произнасяното гръцко богослужение и почувствах отглас от напрежението, предизвикало нашите прадеди да се впуснат в църковно - националната борба срещу фанариотите. Излизах няколко пъти от службата, за да съзерцавам мозайките от разноцветни камъчета от плажа, изобразили върху пода морски талази. Приседнах на широк чардак, извисяващ се десетки метри над терасирани градинки, които пък от своя страна се издигаха над огледалото на Егея. Бризът ме разхлаждаше, докато слънцето полека потъваше във водите. Когато накрая на богослужението игуменът излезе от храма, монасите коленичиха челобитно пред него. Въпреки че закъсняхме за вечеря, след литургията любезните домакини ни предоставиха хляб, лук и маслини. Настаниха ни в луксозни, свежо белосани двуместни

килии⁶, през чиито дълбоки амбразури светлината на деня успяваше да проникне едва в късна утрин. В архондарикото пък имаше изобилно кафе, мурсалски чай, захар, какао, както и различни електрически джезвета, с които може да си свариш напитка по твой вкус. Когато южното небе се изпълни със съзвездия, се впуснахме в размисли относно смисъла на знаменията с един нашенец, обитаващ обителта Дионисий. Имахме и необичайна за това място среща с един български турчин. Поразговорихме се на гръцки за кризата и за заплатите с готвача на манастира. Според неговите думи, в селата и градчетата на южната ни съседка пенсионерите се превърнали в „облагодетелстваната“ група, която единствена разполагала с редовни и сигурни доходи, въпреки намалението на пенсиите там.

4. Манастирът „Хилендар“

На сутринта нашият богослов се отправи към Великата лавра, за да проучи една пещера, където в древност се е подвизавал отшелник българин. С Пеню и Банко предпочетохме да се насочим с ферибота към обителта, дала прозвището на автора на „История славянобългарска“. Едва започнахме да се изкачваме над пристанището и шофьорът на хилендарския микробус спря до нас и настойчиво ни покани да се качим. Благодарен съм на сърбина, че ни спести часове катерене в обедния пек по открития гладък път, въпреки ядосаните му попържни заради моето неумение да затворя заяждащата врата на автомобила. В *Хилендар* ни посрещнаха с локум и сливовица. Калугерът архондарик ми направи строга забележка, че седях с кръстосани крака, което според него било прекалено женствено.

След внимателна проверка на диамонитириото ни настаниха в дълго помещение с 24 легла, застлани с натрапчиво ухаещи на перилен препарат чаршафи. Единствено в Хилендар на всеки поклонник се полагаха кърпа и джапанки. Мобилните телефони там нямат покритие, както и на други места из Света гора. В сръбския манастир обаче е достъпен стационарен телефон с карти. В Зограф покритие има, но е плаващо.

Привечер с Пеню се спуснахме до бунтовната обител *Есфигмен*, която се намира от другата страна на полуостров Атон, гледано спрямо пристанището на Зограф. Дори чамовите колове на образцовите лозя край пътя бяха изработени с майсторство – долу обгорени, а горе – заострени, за да не се задържа вода и да не загиват. Манастирът Есфигмен се открояваше в последните слънчеви лъчи на фона на дълбок син залив. Бризът повяваше над него черно знаме с надпис на гръцки „Православие или смърт“. Някои монаси от братството, отхвърлящо финансовата подкрепа на Европейския съюз, носеха раса, покрити с кърпки. Почукахме на заключената порта. Дочу се шум, отвори се първо шпионката, после и вратата. В магазинчето на Есфигмен разгледахме доста сувенири, носещи запазената му марка „Православие или смърт“. Поговорих на руски с грузински монах. Възкачихме се до близката пещера на св. Антоний, повлияни от изследователската страст на нашия отсъстващ богослов.

В Хилендар предлагали само обед и затова не можахме да опитаме тамошната храна. Вечеряхме с последните си запаси в една беседка край манастира (важно е да си носи човек малко храна в Света гора). Оживихме се от откритието, че Пеню и Банко са близки съседи в едно родопско село. Има ли случайни срещи? Преди лягане в просторното спално беседвахме с ревностни православни поклонници от Минск.

Рано сутринта, на гладно, потеглихме към българската обител. Вероятно по калдъръма на същата горска пътека между Хилендар и Зограф преди няколко века е крачил и авторът на „История славянобългарска“... Вървейки през шумите, обсъждахме *бягството* от свободата⁷ във философски смисъл и *бягането* в спорта

⁶ Във фотоалбума има снимки на такава килия.

⁷ Бягство от свободата / *Ерих Фром* ; Прев. от англ. Владимир Ганев. София : Захарий Стоянов, 2005.

„ориентиране”. Пътеката ни водеше покрай пещерата на св. Козма и този път се ориентираме успешно. Изкачихме се по метална стълба. От една дупка в скалите до пещерата се рояха пчели.

Четири народа имат свои манастири в Света гора – българи, руснаци и сърби – по един, а гърците – останалите седемнайсет. Обителите в монашеската република представляват умалени образи на страните си. В тях наблюдавах отличителни качества на различните православни нации. В сръбският „Хилендар” опитах сливовицата и попръжните, видях най-западния изглед - в изграждането на безупречен черен планински път и в геометричната подреденост на нивите и на стройните редици дървета. В гръцките обители се дивих на разкош в сградите и в обзавеждането и участвах в многолюдно богослужение. Когато през 2009 г. ношувах в руския „Св. Пантелеймон”, впечатлиха ме стремежът за имперска показност и строгата дисциплина в налагането на аскетичен режим. Нашият „Св. Георги Зограф” пък се отличаваше с най-свободния дух и с най-добрата храна. Стори ми се обаче, че пътят дотам беше относително неравен; понякога в тоалетните липсваха хартия и сапун, но това също е свойствено за народния ни бит. Естествено, в тази светогорска България бях най-добре приет и се чувствах най-уютно.

5. Харизан

В Зограф си взех сбогом и се простих с тримата си спътници. Тяхната дружина потегли назад към „златна Тракия”, а аз останах да поработя в манастира. Такива доброволци се наричат „харизани”. Имаше две големи групи харизани (едната водена от несебърски свещеник), които се трудеха по маслиновите горички. Моите задължения определяше архондарикът отец Азарий. Заедно с неговия послушник почиствахме и подреждахме стаите на поклонниците и коридорите. На съседа ми по легло, подвизавал се доста време из Света гора, беше възложена грижата за тоалетните.

На седми април чествахме Благовещение по стар стил. Тържественото богослужение, започнало в три сутринта, завърши към десет часа с литийно шествие. После ни очакваше богатата трапеза. За всекиго бяха предвидени гъбена супа, сочен котлет от есетра с таханов хумус за подправка, половин лимон, комати бял и черен прясно изпечен хляб, зелена салата и вафла „Рай”. Както винаги, така и на празничния обяд на масите имаше глави лук и чесън, оцет, сол и зехтин. Сякаш в *казармена* столова, десетки мъже стояхме мирно прави в очакване на знак да се нахвърлим мълчаливо върху храната.

По време на харизанството си прочетох във втори том от история на църквата⁸, че **общежитийните манастири били създадени от преподобния Пахомий Велики, ветеран от армията и суров радетел на дисциплината, непрекословното подчинение и еднообразния режим. Наистина по своя строеж светите обители са яки крепости. Времето в тях се определя от дневни и нощни служби, свързани с продължително бдение на пост. Също като военните поделения, макар и да имат собствени стопанства, манастирите разчитат основно на издръжка отвън. Това в най-голяма степен важи за кадровото им обезпечаване. Както пише в споменатата история, на Атон хора не се раждат, а само умират.**

След вечеря се отправих на разходка до най-близката обител, *Костамонит*. С натезжал от рибни вкусотии стомах крачех по безлюдната пътека, чезнеща поляка в спускащия се през гъстите корони на дърветата сумрак. Поизгубих се на един кален сечищен път, но в крайна сметка стигнах скромния манастир преди падането на топлата

⁸ История на християнската църква : Т. 1 - 3 / *Петър И. Малицки* ; Прев. [от рус.] Матей Попов София : ГАЛ-ИКО, 1994.

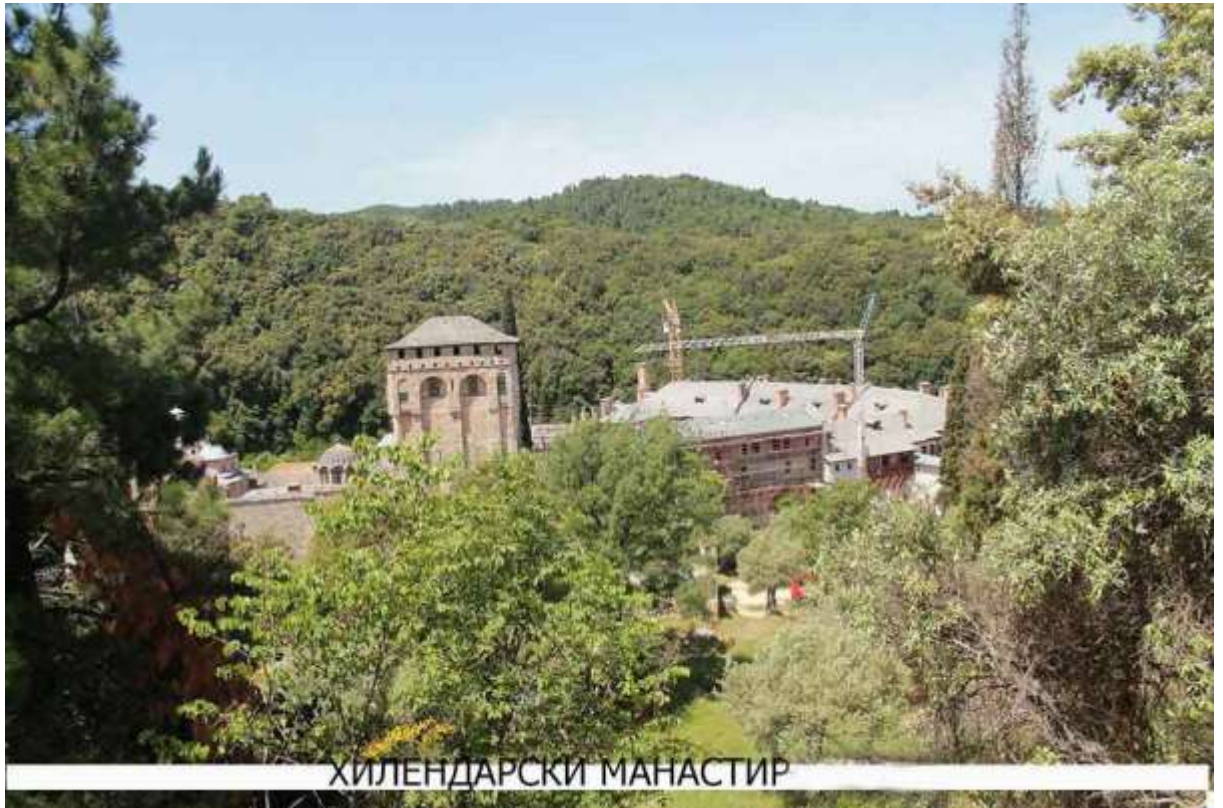
облачна нощ. Благодарен съм на съседа си по легло за неговия съвет, ако ме завари мрак, да се спусна по белеещия се път от Костамонит до морето, откъдето е съвсем близо до пристана на Зограф. Оттам да се кача отново по пътя, а не да се провирам през гъсталаците. Така се прибрах спокойно и благополучно. За мой късмет и в съответствие със свободолюбивата природа на българина, портите на Зограф ношем се затварят, но не се заключват.

След хрупкавия рачел от тиква на закуска се качих да подреждам стаи на третия етаж на манастира, украсен с дърворезби и с дузина копия на старинни икони на св. Георги. В домакинската работа усещах уют и сигурност. Припомних си как дядо ме учеше да мия пода. Замислих се за него и за покойните му другари по табла. Спокойствието и удовлетвореността от простата работа не ме напуснаха и по-късно, когато изпрах с трите високооборотни перални доста чаршафи и ги простирах на слънчевата тераса навръх манастира. Богослужението през онази последна моя вечер на Атон се отличаваше с особено сладкозвучни песнопения. После, мързеливо поседнал горе на манастирския зид, слушах птичия хор и носталгично наблюдавах как се смрачава над исполинските свещи на кипарисите, свойствени за земите на светогорска България.

Съботната закуска, включваща зелена салата и октоподчета с ориз, бе посетена от най-много поклонници и харизани, които видях в Зограф. Стотина души изпълваха просторната трапезария. Предстоеше напрегнат ден за архондарика и трябваше пъргаво да разтребуваме леглата за гостите. Монахът Азарий благослови да поема на път за дома едва след като го помолих повторно. Оказа се обаче, че малко преди това возилото с пейките вече било потеглило към пристанището. Попритесних се, че този ден ще изпусна ферибота за връщане, а с него – и Иван, с когото се бяхме уговорили да ме вземе за София. Опитният архондарик обаче каза, че щом камионът тръгне по-рано, ще се върне пак да вземе още хора. Така се случи, а и корабът закъсна заради вълнение. На пристанището в Уранополис се лутах и се изпотих, докато намеря шофьора си, но после пътуването премина отлично. Разстоянието от Урануполис до София е колкото от Бургас, но няма толкова магистрала. Малкото „Пежо” ни докара за пет часа по мокрите от пролетния дъждец шосета през Драма и ГКПП „Илинден”.

* * * * *

Първото пътуване в Света гора преди седем години ме порази. Никога преди това не бях попадал на толкова различно място. Сега почувствах спокойствие и сигурност. Третият път може би ще проникна в непознати за мен библиотеки и архиви, ще се докосна до изпитано от вековете знание...

ЗОГРАФСКИ МАНАСТИР

МАНАСТИР СВЕТИ ГЕОРГИ ЗОГРАФ -

МОНАСТИР СВЕТИ ГЕОРГИ ЗОГРАФ